

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Opettajan merkitys opiskelumotivaation edistämisessä

Hakkarainen, Sini

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Opettajan merkitys opiskelumotivaation edistämisessä

Sini Hakkarainen
Kauneudenhoitoalan
koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2015

Sini Hakkarainen

Opettajan merkitys opiskelumotivaation edistämisessä

Vuosi 2015 Sivumäärä 33

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mikä on opettajan merkitys opiskelumotivaation edistämisessä ja kuinka hän voi omalla toiminnallaan vaikuttaa opiskelijoiden motivoitumiseen. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena kauneudenhoitoalan aikuisopiskelijoille syksyllä 2015, ja sen tavoitteena oli kehittää opetuksen laatua kohdeoppilaitoksessa.

Työn teoreettisessa osuudessa perehdytään oppimiseen, tunnetaitoihin ja motivaatioon ilmiöinä, motivaation ja emootioiden yhteyteen sekä opetustyön motivaatiollisesti tärkeisiin osa-alueisiin. Uudistuvassa oppimiskäsityksessä opiskelijan minäuskon ja itseohjautuvuuden tukeminen korostuvat opettajan roolin keskittyessä autoritaarisuuden sijaan oppimisen ohjaukseen. Motivoivan opetustyön perustana voidaan pitää välittävää ilmapiiriä ja opiskelijoiden olemassaolevan tietopohjan, kykyjen ja tavoitteiden huolellista kartoittamista.

Tutkimuksen perusteella opettajan rooli opiskelumotivaation edistämisessä on merkittävä. Ammatillinen osaaminen on opettajantyön edellytys, mutta monet ammatillisuuteen liitetyt ominaisuudetkin pohjautuvat opettajan omaan persoonallisuuteen ja arvoihin. Opetushenkilöstön sosiaaliset taidot koetaan motivaatiollisesti vähintäänkin yhtä tärkeiksi tai jopa tärkeämmiksi kuin tiedolliset valmiudet. Sosiaalisten taitojen ja tunneälyn kehittämisen merkitys on olennaisesti kytköksissä opetustyön luonteen muutokseen.

Sini Hakkarainen

Teacher's role in motivating students

Year	2015	Pages	33
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to determine the teacher's role in improving study motivation and what the teacher can do to increase student motivation. Furthermore, the goal was to improve the quality of teaching in the target vocational college. The study was carried out as a qualitative study among adult students in beauty care in fall 2015.

The theoretical part of the thesis discusses learning, emotional skills and motivation as a phenomenon, as well as the link between motivation and emotion, and the aspects of education that are important for motivation. The new learning model emphasises supporting the students' self-believe and self-guidance. The foundation for motivational teaching is a supportive environment and taking into account the student's pre-existing knowledge, skills and goals.

The results show that the teacher's role in improving motivation is significant. Professional knowledge is required for teaching but many professional qualities are also based on the teacher's own personality and values. The social skills of the teaching staff in improving motivation are valued at least as high or higher than academic skills. Focusing on the development of social skills and emotional intelligence is directly linked with the changes in education.

Keywords: study motivation, teacher, social skills

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Oppiminen ja opetus	6
	2.1 Oppimiskäsitykset	7
	2.2 Oppimisen orientaatiomallit	9
	2.3 Oppimistyyli	9
3	Tunteet ja tunnetaidot	10
4	Motivaatio	11
	4.1 Oppimismotivaatio	11
	4.2 Motivaation puute	13
5	Motivoiva opetustyö	14
	5.1 Tuntisuunnittelu ja opetusmenetelmien valinta	15
	5.2 Itseohjautuvuus ja sen tukeminen	16
	5.3 Arviointi ja palautteen antaminen	18
	5.4 Reflektio	19
6	Vuorovaikutus	20
7	Opettajan persoonallisuus ja ammatillinen rooli	22
	7.1 Pedagoginen rakkaus	22
	7.2 Auktoriteetti	23
8	Tutkimus	24
	8.1 Tutkimustulokset	24
	8.1.1 Motivaatiota edistävät ominaisuudet	25
	8.1.2 Motivaatiota laskevat ominaisuudet	26
	8.1.3 Vuorovaikutus ja motivoivat opetusmenetelmät	27
9	Päätelmät	28
10	Pohdinta	29
	Lähteet	30
	Taulukot	32
	Liitteet	33

1 Johdanto

Opettajan aseman muutos autoritaarisesta tiedon välittäjästä tasavertaiseksi oppimisen tukijaksi ja ohjaajaksi, koetaan tarpeelliseksi etenkin motivaation ja itseohjautuvuuden edistämisen kannalta. Teknologisesti kehittyvä hektinen yhteiskunta korostaa jatkuvasti enemmän yksilön autonomiaa, mutta mikä on aidon sosiaalisen kohtaamisen ja välittävän ilmapiirin merkitys opetustyössä? Tuleeko tunneällyn, tunnetaitojen, vuorovaikutuksen ja opettajan persoonallisuuden merkitys korostumaan tiedollisen ammattitaidon ohella nimenomaan oppimismotivaatiota kehittävänä ilmiönä?

Motivoiva opetustyö lähtee opiskelijoihin tutustumisesta, ja heidän olemassaolevan tietopohjansa, kykyjensä ja tavoitteidensa huolellisesta kartoittamista. Opetus ja oppimistehtävät tulisi aina suhteuttaa opiskelijan tietotasoon ja valmiuksiin, jotta opiskelua ei koeta ylivoimaisena kuormituksena. Negatiiviset tunteet opiskelua kohtaan heikentävät tuloksia tai voivat jopa kokonaan estää oppimisen. Sen sijaan opiskelussa koetut positiiviset tunteet vahvistavat sisäistä motivaatiota ja uskoa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi ryhmädynamiikan tarkastelu ja kehittäminen oppimiselle edulliseen suuntaan on opettajan tärkeimpiä tehtäviä. Opettajan tulee kerätä palautetta työskentelystään ja reflektoida toimintaansa tehokkaasti, sillä hän luo omalla käyttäytymisellään esimerkin sosiaalisen vuorovaikutuksen laadusta, opiskeluilmapiiristä ja asennoitumisesta opittavaa aihetta kohtaan.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää mikä on opettajan merkitys opiskelumotivaation edistämisessä ja kuinka hän voi omalla toiminnallaan vaikuttaa opiskelijoiden motivoitumiseen. Asiaa tutkitaan laadullisen tutkimuksen keinoin kauneudenhoitoalan perustutkinto-opiskelijoiden keskuudessa Omnian aikuisopistossa Espoossa syksyllä 2015.

2 Oppiminen ja opetus

”Oppiminen on kokemuksista johtuva toiminnan tai tietorakenteen muutos, jossa olennaista on yksilön omaksuman tiedon lisääntyminen” (Peltola, Himberg, Laakso, Niemi, Näätänen. 2004, 60). Oppimista tapahtuu kahden osatekijän, kiinnostuksen ja altistuksen, eli motivaation ja oppisisällön yhteisvaikutuksesta. Parhaat tulokset oppimisessa saavutetaan silloin kun se on hauskaa ja laadukas oppisisältö voidaan esittää motivoivassa muodossa. (Järvilehto 2014, 18.). Oppiminen ja opetus eivät ilmiöinä aina tarvitse toisiaan. Opetus ei välttämättä johda oppimiseen, eikä oppiminen aina edellytä opettamista. Opetuksen merkitys oppimisen edistämiseen on kuitenkin kiistaton. Opettamisen avulla esimerkiksi jonkin taidon

tai asian oppiminen voi nopeutua suuressa määrin, mutta se vaatii aina opiskelijalta merkittävää toimintaa, eli motivoitunutta opiskelua. (Pruuki 2008, 8-9.)

Oppija rakentaa oppiessaan omaa maailmankuvaansa etsien selityksiä eri ilmiöille. Pyrkimyksenä on muodostaa ulkomaailmaa ja yksilön omaa toimintaa koskevia aktiivisia ja kokonaisvaltaisia sisäisiä malleja. Oppiminen on monimutkainen prosessi joka ei perustu vain tiedon varastoitumiseen ja vastaanottamiseen. (Engeström 1990, 19.) Vuorovaikutukseton teoreettinen opetus onkin useimmiten hyvin passiivista opiskelua. Tällaiseen opetusmenetelmään liitetään usein myös muistiinpanojen tekeminen, joten se voi jättää hyvin heikon muistijäljen työmuistin käyttäessä kaikki voimavaransa havainnointiin ja havaintojen siirtämiseen paperille tai tietokoneelle. Aikaa ei jää todellisen oppimisen vaatimaan aktiiviseen tietojen prosessointiin. (Vuorinen 1997, 50.) Monipuolinen opetus tai opiskelijalle samaistumismahdollisuuden tarjoavat tehtävät eivät siis yksin riitä oppimisen edellytykseksi mikäli uutta tiedollista ja taidollista kokemusmaailmaa ei ole aikaa prosessoida ja liittää jo olemassa oleviin sisäisiin malleihin. Sisäisillä malleilla eli skeemoilla tarkoitetaan kokonaisuuksia jotka koostuvat yksilön aiemmista taidoista, tiedoista ja asenteista. Yksittäisiä tietoja tai kokemuksia ei muisteta, mikäli ne eivät linkity aikaisempaan tietoon, tai riitä itsenäisesti muodostamaan uutta kokonaisuutta. Irrallinenkin asia on puolestaan helppo omaksua, mikäli valmiina on jo riittävästi tietoa opittavasta aiheesta. Oppimisprosessin monimutkaisuus ja opiskelijoiden eroavaisuudet johtuvat jokaisella olevan yksilöllisen skeemahierarkian sekä heidän havaintojensa, kokemustensa ja ajatustensa välisestä riippuvuussuhteesta. Tätä kaikkea ohjaavat yksilön arvot ja tavoitteet, ja kokonaisuus on aina myös vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Sosiaaliset tekijät ovat siis myös erittäin tärkeä osa oppimisprosessia. Jokaisen opiskelijan yksilöllisyyden vuoksi opettajan ei tule olla kiinnostunut vain ryhmästä, vaan myös jokaisesta yksilöstä ja heidän kokemusmaailmastaan. On tuhoisaa jos opettaja pitää vain omaa skeemaansa totuutena ja odottaa opiskelijoiden kopioivan sen. Menestyvän opettajan tulisi sen sijaan tukea ja kannustaa opiskelijoita muodostamaan omat sisäiset mallinsa opittavasta asiasta. (Vuorinen 1997, 3-7.)

2.1 Oppimiskäsitykset

Behavioristisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on ulkoa ohjautuvaa ja oppimisen tutkiminen voi koskea vain havaittua käyttäytymistä. Tällöin merkittävä, ei-havaittava oppimisen osa-alue jää täysin huomiotta, jonka vuoksi behavioristista oppimiskäsitystä on kritisoitu liian kapeaksi. Tunnetuin behavioristinen suuntaus lienee klassinen ehdollistuminen josta esimerkkinä Pavlovin koirakoe. Behavioristisen ajatuksen mukaan oppimisessa opiskelija on passiivinen, ja opettaja aktiivinen osapuoli. Oppiminen perustuu palkitsemiseen ja

rankaisemiseen, esimerkiksi positiivisen ja negatiivisen palautteen kautta. (Pruuki 2008, 9-12.)

Sosiaalinen oppiminen tunnetaan myös mallioppimisena, jossa tärkeää on yhteisön ja yksilön välinen vuorovaikutus. Yksilö tarkkailee ryhmän tai toisen henkilön toimintaa, ja siihen käyttäytymismalliin liittyvää palkitsemista tai rankaisemista. Tämän perusteella yksilö mahdollisesti alkaa jäljitellä näkemäänsä mallia omassa toiminnassaan. Sosiaalisen oppimisen teoria katsotaan vajavaiseksi sillä se ei huomioi yksilön tunteita, tarpeita ja mahdollisuutta kriittiseen suhtautumiseen ympäristöönsä kohtaan. (Pruuki 2008, 12.)

Humanistinen psykologia pitää oppijaa itseään toteuttavana, itseohjautuvana ja aktiivisena yksilönä, joka vastaa itse omasta oppimisestaan. Humanistisen psykologian oppimismalli on kokemuksellisen oppimisen malli joka pohjautuu opiskelijan omiin kokemuksiin. Tällöin aikaisemmat kokemukset toimivat lähtökohtana uuden oppimiselle, opiskelijoiden jatkuvasti reflektoidessa kokemaansa. Mallin toimivuus edellyttää siis aina aiempaa kokemusta ja arviointikykyä, mikä voi olla este joidenkin opiskelijoiden kohdalla. Oppimismallia on myös kritisoitu liian kapeaksi sillä se ei huomioi oppimiseen liittyviä ulkopuolisia virikkeitä kuten opettajan tai muiden opiskelijoiden vaikutusta. (Pruuki 2008, 13-14.)

Kognitiivinen oppimiskäsitys uskoo yksilön aktiiviseen tiedonkäsittelyyn ja siihen että yksilö pyrkii jatkuvasti laajentamaan omaa tietämystään. Täten oppimisesta muodostuu prosessi jossa yksilö asettaa itselleen tavoitteita sekä ymmärtää, jäsentele ja tiedostaa omia toiminta- ja ajatusmallejaan oppimista edistäviksi. Konstruktivisen käsityksen mukaan yksilön tietoisuus omista heikkouksistaan ja vahvuuksistaan mahdollistaa entistä tehokkaamman ja paremman oppimistuloksen. Tällaisessa tapauksessa puhutaan metakognitiosta, siis taidosta arvioida omia kykyjään. Metakognition kehittämisessä käytetään apuna reflektiota. (Pruuki 2008, 16-18.) Sosiokonstruktivismi painottaa opiskelijan oman reflektion ja itsearvioinnin lisäksi myös sosiaalista ympäristöä. Oppimista tarkastellaan merkitysten rakentamisen ja sosiaalisen todellisuuden näkökulmasta, jolloin prosessi koskettaa yksilön lisäksi myös häntä ympäröiviä sosiaalisia tekijöitä. (Räisänen 2013, 100-101.)

Uusimpana oppimiskäsityksenä pidetään realistista oppimiskäsitystä. Realistinen oppimiskäsitys pyrkii auttamaan opiskelijaa muodostamaan todellisuutta vastaavia tiedollisia ja taidollisia käsityksiä, asenteita ja tapoja. Tavoitteena on aktiivisen tiedonrakentamisen lisäksi myös taitojen harjoittaminen ja tarkastelu, käytännössä toteutuvan tuloksellisuuden ja merkityksellisuuden perusteella. Realistisen oppimiskäsityksen mukana on tullut myös realistinen arviointi jonka mukaan oppimiseen vaikuttavat tehokkaimmin itse opiskelijat ollessaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Opiskelijalla on siis opetushenkilöstön kanssa yhtäläinen vastuu oppimisestaan. Sosiokonstruktivismi ja realistinen oppimiskäsitys

muuttavat opetuksen luonnetta ja opettajan ja opiskelijan rooleja merkittävästi. Opettajan tehtävänä on organisoida oppimistapahtumaan liittyviä edellytyksiä ja vuorovaikutusta, opiskelijan vastatessa toiminnan toteutumisesta ja etenemisestä. (Räisänen 2013, 101-102).

2.2 Oppimisen orientaatiomallit

Turun yliopiston oppimisvaikeuksien tutkimuskeskus on laatinut opiskelijan ja ympäristön välistä vuorovaikutussuhdetta kuvaavat orientaatiomallit. Oppimisen tukemisessa orientaatiomallit ovat opettajalle hyvä työväline, sillä yhdelle sopiva apu voi vain viedä toista haitallisempaan suuntaan. Tehtäväorientoitunut opiskelija ottaa vastuun omasta opiskelustaan ja on aidosti kiinnostunein itse aiheesta kuin esimerkiksi oppimistilanteessa olevista sosiaalisista tekijöistä. Hän kokee opettajan esitelmän tai kirjassa esiintyvän teorian vai yhdeksi versioiksi opittavasta asiasta. Opiskelija asettaa itselleen tavoitteita ja arvioi toimintaansa kriittisesti saattaen olla tyytymätön suoritukseensa vaikka opettaja olisikin toista mieltä. Riippuvuusorientoitunut tavoittelee ensisijaisesti sosiaalisen ympäristön, kuten opettajan tai opiskelukavereiden hyväksyntää. Tämä tarkoittaa oppimisen kannalta vastuunsiirtoa sille henkilölle jonka hyväksyntää hän tavoittelee. Opiskelija on usein aktiivinen, mutta miellyttämishalun vuoksi opiskeltavien asioiden merkitys avautuu vasta sosiaalisten tavoitteiden kautta. Minädefensiivisesti orientoitunut opiskelija ei ole kiinnostunut itse oppimisesta sillä hän kokee oppimiseen liittyvät tavoitteet tai suoritukset uhkaavina ja pyrkii vain selviytymään niistä epävarmuutensa voittamiseksi. Puolustusnäkökulman taustalla ovat usein epäonnistumiset tai muut negatiiviset kokemukset. Omistautumaton orientaatio tarkoittaa passiivisuutena tai häiriköintinä näkyvää oppimisen tai oppimistilanteen mielekkyyden puutetta. (Vuorinen 1997, 9-11.)

2.3 Oppimistyylit

Oppimistyyli on yksilölle luontaisin tapa toimia opetustilanteessa ja sen avulla opiskelijan on helpompaa asettaa itselleen sopivimmat kehitystavoitteet. Oppimistyyli valikoituu opiskelijan taustojen ja ryhmädynamiikan tuloksena. Oppimistyyliä on siis kyse sosiaalisesta roolista joten juuri ympäristön odotukset vaikuttavat eniten sen muotoutumiseen. Opettajan merkitys on tässäkin asiassa suuri, sillä hän voi omalla käyttäytymisellään muuttaa ryhmän painostuksesta syntyneitä rooliodotuksia. Opettaja voi toiminnallaan kutsua esiin eri oppimistyyliä edustavia opiskelijoita ja täten hyvin yksinkertaisillakin menetelmillä voidaan aikaansaada syvällistä ja aktiivista opiskelua. (Vuorinen 1997, 50-53.)

Aktiivinen osallistuja reagoi opetukseen tunnepohjaisesti ja hänelle konkreettinen opetukseen osallistuminen on äärimmäisen tärkeää. Harkitseva tarkkailija havainnoi opetusta sivusta ja on usein jopa aktiivista osallistujaa paremmin perillä asioista. Loogiselle ajattelijalle on tärkeintä ymmärtää asiat syvällisesti ja hän myös usein etsii asioista eri tulkintoja ja pyrkii

sovittamaan ne yhteen havaintojensa kanssa. Kokeileva toteuttaja on ulospäinsuuntautunut ja rohkea riskinottaja joka haluaa löytää parhaimmat toimintamallit. Jokainen oppimistyöli mahdollistaa erilaisuudesta huolimatta aktiivisen sisäisen opiskelun. Eri oppimistyöli tuottavat oppimisprosessiin energiaa, ja laadukkaimmat edellytykset oppimiselle saavutetaankin käytettäessä jokaista oppimistyöliä tarpeen mukaan. (Vuorinen 1997, 50-53.)

Syvällinen ja dynaaminen opiskelu saavutetaan motivoimalla opiskelijoita aiheeseen ja purkamalla sen jälkeen energia työskentelemällä. Käytännössä tämä tarkoittaa siis työskentelynhalun aikaansaamista niin että opiskelijat ovat valmiita ottamaan aktiivisen roolin omassa oppimisessaan. Työskentelyn alkuvaiheessa saavutettu motivaatio ei edistä oppimista mikäli sen synnyttämän energialatauksen purkamiseen ei tarjota mahdollisuutta. Päinvastoin energia saattaa jopa purkautua levottomuutena, häiriköintinä ja turhautuneisuutena. Motivoituneilla opiskelijoilla on halu käyttää energiaa työskentelyyn ja työskentely myös vastavuoroisesti ylläpitää motivaatiota. (Vuorinen 1997, 50-53.)

3 Tunteet ja tunnetaidot

Tunteet edistävät oppimista, muistamista ja keskittymistä, sillä niillä on vaikutusta useisiin ajattelu- ja havaitsemistoimintoihin. Parhaiten muistamme asioita joihin linkittyy selvä tunnelataus. Positiiviset tunteet ja kokemukset laajentavat ajatteluamme ja toimintamme mahdollisuuksia, sekä auttavat palautumaan negatiivisista tilanteista. Myönteiset tunteet auttavat lisäksi muistamaan jopa epäolennaisia yksityiskohtia, sekä kehittävät ongelmanratkaisu- ja päätöksentekokykyä. (Kokkonen 2010, 12.) Tunteet antavat toiminnalle energiaa, ja sen vuoksi sekä opiskelijan että opettajan tulisi aktiivisesti pyrkiä löytämään oppimisesta ja opettamisesta tie aitoon innostukseen. Mikäli opettaja kokee opettamisen vain työhön kuuluvana velvollisuutena, on mahdollista että prosessista jää puuttumaan aito oppimisen ilo. Oppimisesta tulee kaikilla tasoilla helpompaa, mikäli sen taustalla vaikuttaa aito paneutuneisuus ja innostus. Joskus tosin negatiivisetkin tunteet voivat saada yksilön motivoitumaan. Tällaista toimintaenergiaa kuvaa esimerkiksi suomalainen sisu. Negatiivinen tunne toimii motivaation sytykkeenä mutta mielenkiinto kääntyy usein itse aiheeseen niin, että kielteiset tunteet unohtuvat. (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 2005, 210.) Nykyisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on tehokkainta silloin kun opettaja omalla toiminnallaan luo motivoivan ja mielekkään oppimisympäristön, pyrkimällä vähentämään opiskelijoiden stressin tai epävarmuuden tunteita, joita esimerkiksi ylivoimaseksi koettu oppimistehtävä aiheuttaa. (Kokkonen 2010, 98.)

Hyvä opettaja tarvitsee työssään menestyäkseen tunnetaitoja, ja niiden hallinta on erityisen tärkeää kun opiskelijat pyritään saamaan työskentelemään tehokkaasti. Tunnetaito on tunneälyyn perustuva kyky jossa yhdistyvät empatia ja sosiaalinen älykyys. Tunneäly

puolestaan koostuu useasta eri osa-alueesta joita ovat itsetuntemus, ihmissuhteiden hoito, motivaatio, empatia ja itsehallinta. Hyvä tunneäly ei automaattisesti tarkoita kykyä toimia sen mukaisesti, mutta se antaa erinomaisen mahdollisuuden oppia hyvät tunteet. Monesti menestyksen taustalla merkityksellisempiä ovat hyvät tunteet kuin tiedolliset valmiudet. David Goleman on tutkinut satojen yritysten toimintaa, ja selvittänyt että tunteet kattavat kaksi kolmasosaa menestyksestä älyllisiin kykyihin verrattuna. Tunneälyn merkitys näyttää myös kasvavan aseman vastuullisuuden mukaan. Tutkimuksen mukaan esimiehien onnistuminen työssään pohjautui 90% tunneälykkyydelle. Auktoriteettiasemassa olevan henkilön huonot tunteet heijastuvat kaikkien ryhmän jäsenten työskentelyyn heikentämällä motivaatiota ja sitoutumista, sekä synnyttämällä aggressioita, katkeruutta tai välinpitämättömyyttä. (Goleman 1999, 46-50.)

4 Motivaatio

”Motivaatio on keskeinen osa persoonallisuuttamme” (Luukkainen & Valli 2005, 40.). Se on vielä osittain tuntematon, monimutkainen yhdistelmä tahto-, tunne- ja ajatustoimintoja, jotka saavat yksilön tavoittelemaan tiettyä päämäärää, ja ylläpitämään sen saavuttamiseen vaadittavaa toimintaa. Oppimiskäsityksien teoriat motivaatiosta pohjautuvat usein palkitsemiseen, mutta humanistisen psykologian mukaan motiivit ovat tarvelähtöisiä, ja niitä voidaan tarkastella esimerkiksi Maslown tarvehierarkian avulla. Mallin mukaan tietyn tarvetason täyttyminen mahdollistaa seuraavalle tasolle siirtymisen. Alimpana ovat fysiologiset tarpeet kuten ravinto ja lepo, sekä turvallisuuden tarpeet kuten asunto. Ylimpänä hierarkiassa on itsensä toteuttamisen tarve. Yksilön tulee siis olla saavuttanut muut tarpeet ennen kuin hän voi keskittyä toteuttamaan itseään opiskelemalla. Esimerkkitalanteena taloudellisessa ahdingossa oleva opiskelija, jonka alemmat tarvetasot ovat siis puutteelliset, ja joka keskeyttää opintonsa mennäkseen töihin. Tarvehierarkia on kohdannut kritiikkiä tarpeiden arvojärjestelyn yleistämisestä, mutta mallia voidaan hyvin soveltaa arkielämässä selittämään esimerkiksi opiskelijoiden heikkoa motivaatiota. (Luukkainen & Valli 2005, 40-42.) Arkiajattelussa motivaatiosta käytetään termejä into tai viire. Tämä voidaan selittää sillä että motivaatio on vahvasti yhteydessä emotioneihin. Negatiiviset tunteet voivat jopa kokonaan estää oppimisen, kun taas positiivinen tunnelataus selvästi edistää oppimista. (Luukkainen & Valli 2005, 43.) Erittäin tärkeää etenkin sisäisen opiskelumotivaation kehittämisessä on siis hyvä ja turvallinen emotionaalinen oppimisympäristö (Yli-Luoma 2003, 40.).

4.1 Oppimismotivaatio

”Motivaatiolla takoitetaan voimaa, joka ohjaa, suuntaa ja ylläpitää yksilön toimintaa” (Pruuki 2008, 21). Opettajan ja opetuksen tehtävänä on synnyttää opiskelijan oppimismotivaatio,

joka taas vaikuttaa siihen mitä menetelmiä opiskelija käyttää oppimiseen. Oppimismotivaatio voi perustua joko oppimis- tai saavutustavoitteisiin, joista ensimmäinen on itseohjautuvampaa ja pohjautuu syväsuuntautuneisiin oppimisstrategioihin. Tällöin opiskelija pyrkii aidosti lisäämään ymmärrystään aiheeseen ja kehittämään taitojaan. (Kalakoski, Laarni, Paavilainen, Anttila, Halonen & Kreivi 2007, 46-47.) Opiskelumotivaatioon liitetään usein myös termi flow-ilmiö, jossa yksilö on niin paneutunut tekemäänsä asiaan, että unohtaa täysin ajantajun. Flow on mahdollista saavuttaa vain, mikäli tehtävän haasteellisuus vastaa yksilön osaamista. Liian haastava tehtävä ahdistaa, ja liian helppo pitkästyytä yksilön niin, että molemmissa tapauksissa motivaatio laskee. (Stenberg 2011, 121-122.)

Opiskelijan tulee olla kiinnostunut oppimissisällöstä ja hänen tulee kokea se henkilökohtaisesti tärkeäksi. Tämä on oppimismotivaation kannalta erittäin tärkeää, ja sen säilyttämiseksi opetuksen tulisi tukea oma-aloitteisuutta vaativia menetelmiä. Käytännönläheisyys osoittaa opiskelijalle usein asian merkityksellisyyden. Opettajan ja opiskelijan välinen vuorovaikutus on tärkeä työväline opettajalle, sillä se auttaa kohdistamaan opetusta opiskelijalle mielekkääseen ja täten motivoivaan suuntaan. Oppimismotivaatio onkin aina yhteydessä sosiaalisiin tekijöihin, kuten opettajaan ja toisiin opiskelijoihin. Turvallisen ilmapiirin luominen on opettajan perustehtäviä oppimismotivaation edistämiseksi. Opettajan suhtautumisella opetukseen ja opiskelijoihin on myös suuri merkitys motivaatioon liittyen. Kannustava palaute voi lisätä motivaatiota varsinkin jos opiskelijan usko epäonnistumiseen on suurempi kuin onnistumiseen. (Pruuki 2008, 21-23.)

Opiskelumotivaatio voidaan jaotella viiteen eri tasoon joita ovat, estynyt motivaatio, saavutusmotivaatio, sisäinen motivaatio, hajaantunut motivaatio ja selviytymismotivaatio. Estyneessä motivaatiossa opiskelijan joko tietoiset tai alitajuiset ongelmat toimivat esteenä opiskelulle. Hänen on vaikea syventyä opiskeluun ja hän tuntee välinpitämättömyyttä tai jopa vastenmielisyyttä opintoja kohtaan. Selviytymismotivaatio pohjautuu vain pinnalliseen ulkoa opetteluun ja opiskelija pyrkii useimmiten suoriutumaan tehtävistä täyttäen vain vähimmäisvaatimukset. Hajaantuneessa motivaatiossa yksilön kapasiteetti suuntautuu resurssien kannalta liian moneen kohteeseen. Tällöin opiskelulle tai varsinkaan itseohjautuvuuden vaatimalle oman työn suunnitelmalliselle prosessoinnille ei jää riittävästi aikaa. Saavutusmotivoitunut opiskelija pitää oppimista haasteena ja näkee oppimistehtävät kilpailutilanteena joissa pyrkii erinomaiseen arvosanaan tai suoritukseen. Opiskelijalla on hyvä itseluottamus ja hän asettaa itselleen usein kunnianhimoisia tavoitteita. Sisäinen motivaatio on oppimisen kannalta ideaalinen motivoitumisen muoto jossa motivaatio kohdistuu nimenomaan itse sisältöön irrallisen suoritteiden sijaan. Opiskelija itseohjautuu puhtaasti oman kiinnostuksensa pohjalta ja syväprosessoi tietoa huolellisesti. (Kauppila 2003, 44-47.)

4.2 Motivaation puute

Opetushenkilöstö kohtaa usein tilanteita joissa opiskelija on kadottanut motivaation opiskeluun. Tämä voi johtua esimerkiksi opiskelijan taustoista ja arvomaailmasta, jolloin näkemuserot opiskeltavan asian tärkeydestä opettajan mielipiteisiin nähden voivat olla hyvinkin suuret. Motivaation edistämiseksi olisikin ensiarvoisen tärkeää että opettaja selvittää kurssin tai oppitunnin alussa opiskelijoiden odotukset ja toiveet aihepiirien käsittelyyn. Heikosti motivoituneen opiskelijan kohtaamisessa tulee kiinnittää huomiota niihin seikkoihin ja tekijöihin joihin opettaja kykenee vaikuttamaan. (Pruuki 2008, 23-24.) Motivaation puutteen taustalla on usein opiskelijan asenne, eli suhtautumistapa opetusta, opettajaa tai muita oppilaita kohtaan. Asenteilla on tarvehierarkian tapaan eri ulottuvuuksia jotka vaativat edellisen täyttymistä ennen seuraavan mahdollistamista. Ensimmäinen taso on affektiivinen, eli tunnevaltainen oppimisen ulottuvuus. Tämän aktivoitumiseksi vaaditaan toimivaa interaktiota oppilaan ja opettajan välillä ja sen synnyttäminen on opettajalle ensiarvoisen tärkeä tehtävä. Opettajan tulee siis saavuttaa positiivinen ja dialoginen ilmapiiri ennen tiedollisen tason aktivoitumisen mahdollistamista. Kognitiivinen, eli tiedollinen ulottuvuus aktivoituu usein melko helposti, mikäli opiskelija pitää opettajasta ja hänen suhtautumisensa opetusta kohtaan on positiivinen. Tällöin opettaja myös saavuttaa oppilaidensa mielenkiinnon ilman suurempia ponnistuksia. Kognitiivisen oppimisen ulottuvuuden, eli opetuksen sisällöllisen komponentin tulee olla myös laadukas ja motivoivasti esitetty, jotta viimeinen, eli toiminnallinen ulottuvuus aktivoituu. Toiminnallisella tasolla opiskelija on jo sisäisesti motivoitunut suorittamaan oppimistehtäviä. Hyvän ja motivoivan opettajan tulee siis onnistuneita oppimistuloksia saavuttaakseen hallita laadukas ja opiskelijalähtöinen toiminta sekä affektiivisella, kognitiivisella että toiminnallisella ulottuvuudella. (Yli-Luoma 2003, 47-50.)

Tyypillisimmin opiskelumotivaatiota heikentävät huonot kokemukset, joissa esimerkiksi liian vaativien suoritusten seurauksena toistuvat epäonnistumiset heikentävät itseluottamusta. Tämän lisäksi syynä heikkoon motivaatioon voivat olla myös heikot opiskelustrategiat, henkilökohtaiset ongelmat tai kilpailevat intressit. Motiivikonfliktissa opiskelijan mielenkiinto ja energia suuntautuvat helposti muihin projekteihin tai harrastuksiin varsinkin mikäli opiskelun tavoitteet eivät ole hänelle selkeitä. Tällöin sitoutuminen opintoihin on luonnollisesti vaikeampaa ja motivaatio voi heikentyä merkittävästi. (Kauppila 2003, 49-50.)

5 Motivoiva opetustyö

Luontaisesti ihmisen motivaatiota edistää tunne siitä että hän voi vaikuttaa omaan toimintaansa, ja siksi taitavan opettajan tulisikin mahdollisuuksien mukaan pyrkiä antamaan opiskelijalle vapautta opiskeluun (Sullo 2007, 9). Oppimismotivaatio kasvaa välittömästi kun opiskelija tiedostaa mitä, ja ennen kaikkea miksi hänen tulee oppia (Pollari & Koppinen 2010, 117). Opettamisen sijaan opettajan tärkein tehtävä on opiskelijoiden motivoiminen. Oppimista ei tapahdu ilman motivaatiota, opettamisen määrästä riippumatta. (Järvilehto 2014, 64.) Nykyisen motivaatiokäsityksen mukaan opettaja ei voi yksiselitteisesti motivoida opiskelijoita oppimaan, vaan koska jokainen tuottaa oman motivaationsa, opetusta tulisi muuttaa yksilöiden motivoinnin sijaan motivoivan oppimisympäristön luomiseen. Opetuksellisilla menetelmillä tulisi siis luoda mahdollisimman hyvät edellytyksen motivaation kehittymiselle. Täten voidaan myös hyödyttää suurinta osaa opiskelijoista. (Kansanen & Uusikylä 2000, 26, 37.)

Pelkkä teoreettinen opetus on harvoin tarpeeksi innostavaa, varsinkin jos opiskelijan tietopohja käsiteltävään aiheeseen on olematon. Tämän vuoksi opetus tulisi aina räätälöidä opiskelijan lähtökohdat huomioon ottaen tarpeeksi helposti lähestyttäväksi. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi yhdistämällä opetukseen tarinoita, käytännönläheisiä esimerkkejä tai vertauskuvia. Motivaation herättämiseksi opetuksen voi myös aloittaa vuorovaikutuksella, esimerkiksi selvittämällä opiskelijoiden toiveita ja mahdollisia kysymyksiä aiheesta. Tällöin opettajan ja opiskelijoiden välinen yhteys vahvistuu, minkä on todettu edistävän oppimista suuresti. (Järvilehto 2014, 101 ja 107.) Opettajan työn tulisi ehdottomasti olla kutsumusammatti. Opettajan intohimo opetettavaan aineeseen näkyy ja säteilee opiskelijoille, ja täten se voi toimia suuresti inspiroivana voimana joillekin opiskelijoista. Motivoivan opettajan rooli tuleekin olla vaikuttava ja tukeva voima pelkän tiedonjakamisen sijasta. (Järvilehto 2014, 156 ja 163.) ”Jotkut opettajat tekevät huomattavan vaikutuksen oppilaisiinsa, koska heidät koetaan innostavina, uskottavina ja läsnäolevina” (Laurson 2006, 15.).

Motivaatiotutkimus on osoittanut että motivaatio ilmiönä on hyvin tilannekohtainen. Motivaation perustuessa esimerkiksi hyvän arvosanan tavoitteluun itse oppimisen sijaan, oppimistulokset ovat usein pinnallisia ja lyhytkestoisia. (Luukkainen & Valli 2005, 39.) Tällöin motivaation kohteena on saavutettava palkkio, ei itse oppiminen. Arvosanoista puhuttaessa ulkoisessa motivaattorissa piilee myös se ongelma, että osa opiskelijoista kokee aina myös negatiivisia tunteita kun asetettua tavoitetta ei saavutetakaan. Tämä voi joidenkin kohdalla vaikuttaa merkittävän laskevasti heidän opiskelumotivaatioonsa. (Yli-Luoma 2003, 46.) Opetustyössä ja opiskelumotivaation edistämisessä tuleekin suhtautua varauksella ulkoisiin motivaattoreihin. Mikäli hyvien arvosanojen tai esimerkiksi stipendin tavoittelusta tulee

opiskelijalle itseisarvo, oppimista ei tapahdu toivotulla tavalla vaan siitä tulee suorittamista. Opettajan tulee siis huolellisesti pohtia motivoimiskeinoja, opetuksensa tavoitteita ja niihin johtavia menetelmiä. (Stenberg 2011, 122-123.) Itseohjautuvuuden taustalla sen sijaan oleva sisäinen motivaatio ajaa opiskelijaa haastamaan itseään opintojen edetessä, täten auttaen saavuttamaan pysyviä oppimistuloksia ja valmiuksia elinikäiseen oppimiseen. Näin oppimisesta muodostuu vähitellen mielekäs prosessi, joka ohjaa automaattisesti opiskelijan toimintaa, muokaten myös opettajan roolia enemmän ohjaavaan kuin opettavaan suuntaan. (Luukkainen & Valli 2005, 45.)

Opiskelumotivaation edistämisessä olennaisinta on tavoitteiden selkeyttäminen, sillä motivaatioon linkittyä aina mielikuva saavutettavissa olevasta päämäärästä. Mikäli opiskelija ei koe pystyvänsä selviytymään häneltä vaadituista suoritteista, ei hän myöskään suuntaa energiaansa niiden tavoittelemiseen. Tavoitetta pohtiessa opiskelijan tulee tehdä itselleen selväksi mitä hän haluaa, mitä tavoitteeseen pääseminen hänelle merkitsee ja miten hän priorisoi toimintaansa. Kilpailevien intressien selvittäminen on myös tärkeää. Motivoinnin kannalta kokonaistavoite on ideaalisinta jakaa pienempiin välitavoitteisiin, jotta mielenkiinnon ylläpitäminen on helpompaa. Tavoitteiden saavuttamisesta syntynyt positiivinen tunne, ja sen jatkaminen mielikuvatyöskentelyllä, auttaa säilyttämään motivaation ennen seuraavaan tavoitteeseen pääsemistä. Tavoitteet olisi hyvä käydä läpi myös jonkin sosiaalisen yhteisön tai kontaktin kanssa, sillä näin voidaan aikaansaada suorituspaineen kohoaminen riittävälle tasolle toiminnan aktivoitumiseksi. Mikäli oppiminen on opiskelijan mielestä epämiellyttävää, ei haluttuja oppimistuloksia voida saavuttaa. Tämän vuoksi opettajan tulisi pyrkiä omalla toiminnallaan edistämään oppimisen iloa ja positiivista tunnelatausta. Asenteen muuttuessa opiskelussa saavutetut onnistumiset voivat yleistyä merkittävästi. (Kauppila 2003, 52-53.)

5.1 Tuntisuunnittelu ja opetusmenetelmien valinta

Opettajan on tärkeää tutustua opiskelijoihinsa ennen varsinaisen opetuksen aloittamista. Mitä paremmin hän opiskelijansa tuntee, sitä tehokkaampaa ja helpompaa työskentely jatkoissa on. Opettajan on tärkeää jakaa myös itsestään opiskelijoille, sillä se edistää vastavuoroisesti opiskelijoiden luottamusta ja yhteistyön luontevuutta. (Pollari & Koppinen 2010, 46.) Tärkeimmät lähtökohdat työtapojen valintaan ja tuntisuunnitteluun ovat opetuksen tavoite, opiskelijoiden ikä ja vallitseva ryhmädynamiikka. Tilojen, materiaalien ja aikataulun organisointi vaatii myös etukäteen huolellista suunnittelua onnistuneen opetustilanteen luomiseksi. Työtapoja ja -menetelmiä tulee vaihdella motivaation ylläpitämiseksi, ja niistä tulee kerätä palautetta jatkuvasti. (Pruuki 2008, 55-56.) Tehtävänannossa opettajan tulee käydä läpi tavoitteet ja toimintatavat riittävän selkeästi, sekä varmistaa opiskelijan ymmärrys tehtävän merkityksellisyydestä (Stenberg 2011, 122.). Huolellinen tuntisuunnittelu ei rajaa

pois mahdollisuutta luovuuteen ja spontaaniin oppimiseen, vaan päinvastoin se tukee sitä suuremmissa määrin. Käynnissä olevan opetuksen ydintavoitteen, ja sen saavuttamiseksi vaadittavien menetelmien hallinta mahdollistaa polulta poikkeamisen ilman sekasorron vaaraa. Ilman selkeää suunnitelmaa, ei suunnitelmaa voi myöskään muuttaa. Suunnittelu tulee kuitenkin aina toteuttaa niin, että opiskelijat ovat toiminnan keskiössä, opettajan toimiessa oppimisen taustatukena. Opiskelumotivaatiota suuresti lisäävä tekijä onkin arvostuksen tunne. Opiskelijoiden kokiessa mielipiteensä ja ajatuksensa opettajalle merkityksellisiksi, heidän sitoutumisensa opiskeluun kasvaa. (Stenberg 2011, 93-95.) Opiskelumotivaatiota edistääkseen opettajan on tärkeää tunnistaa myös oma motivaationsa opetuksen aiheita kohtaan. Ennen opiskelijoiden kohtaamista tulisi miettiä miten itse motivoituisi juuri tästä aiheesta ja sisäistäisi sen tärkeyden. Asiantuntijuutta motivoivampaa on sisäisesti motivoitunut opettaja joka osaa kertoa omat henkilökohtaiset kokemuksensa asiasta. (Pollari & Koppinen 2010, 45.)

Opetusmenetelmien valinta on useimmiten monitasoinen kompromissi jonka avulla opettaja pyrkii organisoimaan ja edistämään opiskelua. Hyvät oppimisedellytykset luova menetelmä on aktivoiva, vaihteleva, yksilölliset erot huomioiva, konkreettinen ja yhteistyöhön kannustava. Rutinoituminen on osaltaan tärkeää opetusmenetelmien laajentamisessa. Rutiinit synnyttävät turvallisuutta ja turvallisuus synnyttää luovuutta, sillä kun energia ei suuntaudu yksinomaan perustehtävistä suoriutumiseen, muutosherkkyys ja halu kokeilla uusia ideoita kasvaa. Työtavan valinta on aina sidoksissa opettajan omaan identiteettiin ja kokemuksiin. Monet toimivat automaattisesti intuiotionsa perusteella, mutta se aiheuttaa valitettavan usein myös yksitoikkoisuutta opetukseen, kun valinta kohdistuu vain niihin menetelmiin joissa opettaja kokee onnistuvansa parhaiten. Työtavan valinnassa on aina huomioitava opiskelijoiden tietotaso, käytettävissä olevat resurssit, opettajan valmiudet ja ennen kaikkea tavoite, eli mihin opetuksessa pyritään. Mikäli opettaja ei ole riittävästi perillä opetuksensa päämääristä, ei hän perustellusti voi valita jotakin työtapaa. Valinnan onnistuminen riippuu siis aina sen suhteesta työskentelyn tavoitteisiin ja ulkoisiin edellytyksiin. Motivoituneen ryhmän työtapojen valinnassa on enemmän mahdollisuuksia kuin alhaisella vireystilalla varautuneiden opiskelijoiden kanssa. Myös ryhmän sisäinen negatiivinen ja kriittinen asenne saattavat rajoittaa valintaa. (Vuorinen 1997, 63-75.)

5.2 Itseohjautuvuus ja sen tukeminen

Positiivinen minäkuva eli ”minäpystyvyys” tai ”minäusko”, auttaa opiskelijaa saavuttamaan opintoihin liittyvät tavoitteet. Minäpystyvyys tarkoittaa luottamusta opinnoista selviämiseen, rohkeutta suoritusten aloittamiseen ja tahtoa uudelleen yrittämiseen. Opiskelijan positiivisen minäkehityksen pohjana on tunne siitä, että on hyvä jossakin aihepiirissä. Itseensä uskova oppilas kykenee jo opintojen alussa näkemään itsensä tavoitteessaan, ja täten myös siihen

pääsemiseksi vaaditut menetelmät löytyvät helpommin. Opettajan tulisikin pyrkiä sellaisiin opetusmenetelmiin jotka korostavat pääosin opiskelijan vahvuuksia, korjaten ohessa heikkouksia tasapainoisesti. Minäusko vaikuttaa suuresti oppimisprosessiin, eikä sen tukemisen tärkeyttä ole syytä vähätellä varsinkaan tilanteissa joissa opiskelija epäonnistuu tavoitteessaan. Klassisia minäpystyvyyttä korostavia opetusmenetelmiä ovat itseohjautuvuuden tukeminen oman työn suunnittelussa ja arvioinnissa, sekä rakentavaan vertaisarviointiin kannustaminen. Nähdessään muiden opiskelijoiden suoriutuvan tehtävästä ja saadessaan heiltä palautetta ja vinkkejä, opiskelijan usko myös omaan onnistumiseen kasvaa. Tärkeää on auttaa opiskelijaa ymmärtämään ettei epäonnistuminen tai vaikeudet opiskelussa johdu hänen kyvyttömyydestään, vaan pikemminkin liian vähäisistä pohjatiedoista tai epätarkoituksenmukaisesta toiminnasta. (Pollari & Koppinen 2010, 123-130.) Opettajan on tärkeää omalla toiminnallaan antaa esimerkki myös epäonnistumisista selviytymiseen. Omien virheiden ja inhimillisyyden avoin esiintuominen rohkaisee opiskelijoita yrittämään ja sietämään epäonnistumisen mahdollisuutta. Tällöin opettajan viestinä on yrittämisen tärkeyden korostaminen, tietämisen ja pätevyyden sijasta. (Pollari & Koppinen 2010, 132, 139.)

Kannustavalla palautteella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia minäuskoon ja sisäisen motivaation voimistumiseen etenkin aikuisopiskelijoiden keskuudessa (Sansone & Harackiewicz 2000, 24). Itseohjautuvuus, eli vastuunotto opiskelun etenemisestä ja tuloksista, on siis tuettavissa yksilöllisen palautteen ja kannustuksen avulla. Opettajan tehtävänä on ohjata oppimisprosessia, jäsentää kokonaishahmotusta ja syventää tietämystä asioista. Lisäksi hänen ammattitaitonsa on veloitettu olemaan opiskelijoiden käytettävissä. (Vuorinen 1997, 110.) Itseohjautuvuuden muodostumisen tukemisessa tärkeintä opettajalle on luottamus opiskelijoiden tiedonkäsittely ja -tuottamiskykyyn. Käytännössä se tarkoittaa perinteisestä opettaja-opiskelija-näkökulmasta luopumista, jossa opiskelija toimii passiivisena tahona. Opetuksen tulisi aina olla oppilaskeskeistä niin, että kaiken lähtökohtana ovat opiskelijoiden omat kokemukset. Tämä menetelmä tukee jo aiemmin mainittua arvostuksen tunnetta ja auttaa siis motivaation edistämässä. Oppiminen on opettajan ja opiskelijoiden yhdessä luoma ymmärrys opittavasta asiasta. Vuorovaikutuksen tulisi rakentua siten, että molemmat osapuolet, opiskelija ja opettaja, tulevat toisiaan vastaan omilla kokemuksillaan. Vaikka opettajan tietämys asiasta onkin lähtökohtaisesti suurempi, se tulee aina suhteuttaa oppilaiden ajatuksiin. Täten kanssaooppiuus mahdollistuu, eikä opettajaa koeta vain auktoriteettinä. (Stenberg 2011, 99-103.) Oppimisesta tulee myös tehokkaampaa silloin kun opiskelijalla on mahdollisuus vaikuttaa siihen mitä hän opiskelee. Pienimpienkin vaikutusmahdollisuuksien on todettu lisäävän sisäistä motivaatiota, ja se on todistettu erittäin tärkeäksi varsinkin aikuiskasvatuksen piirissä. Kontrollointiin keskittyvät opettajat menettävät oppilaiden oma-aloitteisuuden ja motivoituneisuuden hyvinkin nopeasti, kun taas

opiskelijoiden itsenäisyyttä korostavat opettajat saavuttavat opetuksellaan itsetunnon vahvoja ja motivoituneita opiskelijoita. (Kansanen & Uusikylä 2002, 31.)

5.3 Arviointi ja palautteen antaminen

Tapa antaa palautetta vaikuttaa merkittävästi siihen, miten mielekkäänä ihmiset pitävät toimenkuvaansa ja siihen liittyviä sosiaalisia kontakteja (Goleman 1995, 190.). Arvioinnin tulisi parantaa opiskelijan itseohjautuvuutta ja tukea hänellä olevia tietoja ja taitoja. Arviointi mielletään valitettavan usein mekaaniseksi ja negatiivisävytteiseksi toiminnaksi, jossa arvostellaan opiskelijan osaamista. Arviointitilanteessa opettajan tulisi kiinnittää erityistä huomiota omaan verbaaliseen ja non-verbaaliseen ilmaisuunsa. Suotavinta olisi että opettaja pystyisi kannustamaan opiskelijaa itse ajattelemaan ja arvioimaan toimintaansa. (Stenberg 2011, 108-109.)

Opettajan ja opiskelijan tulee säännöllisesti seurata ja arvioida opiskelulle ja opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tämä tarkoittaa opiskelijan kohdalla itsearviointia, ja opettajan kohdalla palautteen antamista. Palautteen antamisessa opiskelijalle on erittäin tärkeää kohdistaa huomio aina tilanteeseen tai asiaan opiskelijan persoonallisuuden sijaan. Palaute tulisi aina pitää helposti ymmärrettävänä niin, ettei tulkinnanvaraisuudelle jää sijaa. Positiivinen palaute ja kannustus ovat opiskelijalle tärkeitä ja riskittömämpiä kuin kritiikki. Usein positiivinen palaute auttaa korostamaan opiskelijan vahvuuksia samalla lieventäen mahdollisia kehityskohteita. Kriittisen palautteen tulee aina olla rakentavaa ja tarkoituksenmukaista, ja se tulee aina antaa harkitusti ja vilpittömästi auttaakseen opiskelijaa edistymään opinnoissaan. Tunnetun palautteenantomallin mukaan, on hyvä aloittaa positiivisista asioista, jatkaa kehityskohteisiin, ja päättää jälleen positiivisiin tekijöihin. Tällöin opiskelijan on usein helpompi vastaanottaa myös negatiiviset asiat. (Goleman 1997, 192-194.)

Monet kiinnittävät palautteessa huomionsa vain kehittämiskohteisiin mutta unohtavat kiitoksen. Taitava palautteenanto on yksi tehokkaimmista motivointikeinoista, ja se herättää vastaanottajassa vihan, avuttomuuden ja kapinahengen sijaan toiveikkuuden paremmasta suorituksesta. Onnistuneelle palautteenannolle merkityksellisiä piirteitä ovat täsmällisyys, läsnäolo, kuuntelu ja ongelmatilanteissa ratkaisun tarjoaminen. Täsmällisyydellä tarkoitetaan selkeyttä ja suoruutta jotta ymmärrys käsiteltävästä asiasta on molemminpuoleinen. Läsnäolo ja kuuntelu ovat tärkeitä viestin välittämisessä ja sen jälkeisten seurausten tarkastelussa. Hyvässä palautteessa on olennaista että se välitetään tarvittaessa aina ihmiseltä ihmiselle ja sen herättämiä kysymyksiä ja tunteita voidaan käsitellä yhdessä. Ratkaisun tarjoaminen auttaa vastaanottajaa säilyttämään motivaationsa tuomalla esiin näkökulmia joita hän ei ole mahdollisesti tullut edes ajatelleeksi. (Goleman 1997, 192-194.)

Tärkeää on myös, että opettaja arvioi omaa työskentelyään, ja ottaa opiskelijoilta vastaan palautetta toiminnastaan. Palautetta tulisi kerätä useaan otteeseen opetuksen edetessä. Täten opetuksen kehittäminen opiskelijaa motivoivaan suuntaan on vielä mahdollista. Sosiaalinen älykkyys ja tilannetaju ovat myös tärkeä osa opettajan työtä, sillä hänen tulee tarkkailla opiskelijoitaan, heidän edistymistään ja motivaationsa tasoa jatkuvasti. Oppimisen määrä ja laatu kertovat myös aina opetuksen tasosta. Sosiaalisia taitoja tarvitaan lisäksi kriittisen palautteen vastaanottamisessa, johon tulee aina suhtautua avoimesti ja ymmärtävästi. (Pruuki 2008, 57-60.)

5.4 Reflektio

Reflektiolla tarkoitetaan aktiivista tutkimusprosessia, jossa yksilö tarkkailee ja pohtii omaa käyttäytymistään. Tavoitteena on ymmärtää tai muuttaa ajatusmalleja ja toimintatapoja niin, että uuden oppiminen tai vanhojen menetelmien kehittäminen mahdollistuu. (Salovaara & Honkonen 2013, 122.) Reflektio on tärkeä työväline opiskelijalle, mutta myös opettajalle pedagogisen kehittymisen tueksi. Sillä tarkoitetaan omien tunteiden tai ajatus- ja toimintamallien tietoista tarkastelua. Se auttaa yksilöä jäsentämään ja suunnittelemaan toimintaansa paremmin. Perinteisesti reflektiota on käytetty apuna ongelmanratkaisutilanteissa, mutta nykyään siitä on tullut yleisesti käytetty opettajan identiteettityöväline. Reflektio tulisi kohdistaa yksilön vahvuuksien korostamiseen heikkouksien etsimisen sijaan. Se kehittää itseymmärryksessä ja sitä kautta auttaa edistämään entistä laadukkaampaa työskentelyä. (Stenberg 2011, 41-44.)

Opettajan tulee kehittyäkseen havainnoida omaa toimintaansa sekä ihmiskäsitystään (Pollari & Koppinen 2010, 13.). Oman henkisen kasvun vuoksi tulisi miettiä miten opettaa ja miksi opettaa juuri niin kuin opettaa. Myös oman sosiaalisen historian tarkastelu on avainasemassa. Itensä tuntemisessa on osattava tunnistaa kaikki kielteisetkin asiat, sekä myönnettävä oma keskeneräisyytensä. (Vuorikoski, Törmä & Viskari 2003, 175.) Opettajuus on aina yhteydessä opettajan omaan identiteettiin. Vain itsensä hyväksyvä ja terveen itsetunnon omaava ihminen kykenee asettumaan toisen ihmisen asemaan, sietämään ristiriitoja ja epävarmuutta sekä hyväksymään erilaisuutta. Itsetuntemus ja omien mahdollisesti torjuttujenkin tunteiden käsittely on opettajalle erittäin tärkeää, sillä opettajan ammattitaito mitataan ennen kaikkea konfliktitilanteissa. Tilanteet ovat usein yllättäviä, eikä niihin ole valmista koulutuksesta saatua mallia, vaan opettaja joutuu toimimaan puhtaasti oman kokemuksensa ja identiteettinsä pohjalta. Omien tunteiden tunnistaminen ja hallinta ehkäisevät opettajan ja opiskelijan välisiä yhteentörmäyksiä. Opettajan omalla käyttäytymisellä, niin positiivisella kuin negatiivisellakin asenteella, on suora vaikutus opiskelijoihin ja heidän menestymiseensä

opinnoissa. Opetus on tunnettyötä. Tunnepuolen laiminlyönti vaikuttaa selvästi tiedollisen oppimisen heikentymiseen. (Kansanen & Uusikylä 2002, 57-59, 62.)

6 Vuorovaikutus

Motivaation taustalla on usein onnistunut vuorovaikutustilanne. Motivoiva kohtaaminen saattaa muuttaa toisen osapuolen ajatusmaailmaa ja havaintoja aihetta kohtaan niin, että lopulta käyty keskustelu saattaa synnyttää jopa muutoksen toiminnassa. Muutoksen aiheuttanut tilanne on jättänyt positiivisen muistijäljen olemalla turvallinen, luotettava, ystävällinen ja hyväksyvä mahdollisista hankalistakin aiheista huolimatta. Motivoivissa keskustelutilanteissa opiskelijan on koettava saavansa ymmärrystä tilanteelleen ja voivansa luottaa keskustelukumppaniinsa. Lisäksi opiskelijan oikeus on, että opettaja kykenee antamaan hänelle tietoa kyseessä olevasta asiasta ja ohjaamaan ongelmatilanteiden ratkaisemisessa. (Oksanen 2014, 21-22, 65.)

Dialogilla tarkoitetaan sellaista vuorovaikutusta jonka lähtökohtana on aito pyrkimys ymmärtää toisen ihmisen ajatusmaailmaa. Dialogin syntymisessä opettajan tärkein työväline on minä-puhe. Tämä ei tarkoita arkipuheessa usein ilmenevää itsekkyyttä, vaan minä-puhe viestii hyvästä itsetuntemuksesta, ja uskalluksesta jakaa ja ottaa vastuu omista sanomisistaan. Dialogissa opettaja pyrkii minä-puheen kautta rohkaisemaan opiskelijoita vastaavaan vuorovaikutukseen, jolloin dialogin osapuolet jakavat omia ajatuksiaan hyväksyen toistensa kokemusmaailmat. (Räsänen, Arikoski, Mäntynen & Perttula 1999, 48-57.) Hyväksyvän ilmapiirin seurauksena voidaan vähentää suorituskeskeisyyttä ja oppilaiden jännittyneisyyttä. Tässä onnistumiseen vaikuttavat ennen kaikkea opettajan persoonallisuus ja hänen valitseman opetusmenetelmät. (Räsänen, Arikoski, Mäntynen & Perttula 1999, 145.)

Toisen ajatusmaailman tavoittamisen mahdollisuus riippuu täysin siitä millaista keskinäinen kanssakäymisemme on. Mitä enemmän yksilöiden välillä on kommunikaatiota, sitä toimivammaksi heidän välisensä suhde muodostuu. Viestinnällä ei ole merkitystä mikäli osapuolten välillä ei ole luottamusta. Rehellisyyden ja luotettavuuden ilmapiiri antaa todennäköisyyden vuorovaikutuksen onnistumiselle. Jotta olisi mahdollista toimia tukena toiselle ihmiselle, täytyy olla luotettava ja suora. Mitä enemmän toisen ihmisen käyttäytymisen muutokseen pyritään pakkokeinoin, sitä vähemmän saavutettu lopputulos vastaa muutoksen kohteena olevan henkilön intressejä. Onnistuneiden ihmissuhteiden edellytys on ehdoton kunnioitus. Viestinnän harjoittelussa pyrkimyksenä on saavuttaa taso jossa toinen osapuoli tietää meidän hyväksyvän hänet vaikka olisimmekin erimieltä asioista. (Kohlrieser 2014, 148-149.) Tasavertaisuuden tunne koostuu mielikuvista ja toimintatavoista. Tärkeintä on että tilanteessa koetaan olevan liikkumavaraa. Mikäli sitä ei ole mahdollista

sisällyttää asioiden toteuttamiseen, se voidaan huomioida esimerkiksi tavassa kommunikoida. Motivaation kannalta kohtaamisessa tärkeää on tunne yhdessä muodostetuista ajatuksista, joissa opiskelijan omat, totena näyttäytyvät havainnot kohtaavat opettajan asiantuntijuuden. Käsitys nykytilanteesta, tulevaisuuden tavoitteista ja tilanteen mahdollisuuksista ovat esimerkkejä yhteisestä tiedosta. Opiskelijaan, hänen taustoihinsa ja elämäntilanteeseensa tutustuminen lisää yhteisymmärryksen syntymistä. (Oksanen 2014, 56-57.)

Opettajan vaikutus opiskeluilmapiiriin on kiistaton, sillä hän luo käyttäytymissäännöt omalla käytöksellään. Tärkeintä on pyrkiä vaikuttamaan oppilaiden keskinäistä toimintaa sääteleviin normeihin. Mikäli opettaja ei tuo ilmi rohkeasti omia kokemuksiaan ja tunteitaan, ei sitä voida odottaa opiskelijoiltakaan. Opettajan tulisi keskittyä ylläpitämään opiskelijoiden perusmotivaatiota käyttämällä runsaasti aikaa turvallisen, kiinteän ja miellyttävän opiskeluilmapiirin luomiseen. Oma auctoriteettiaan korostava opettaja käyttää paljon aikaa sääntöjen laatimiseen ja niiden noudattamisen valvontaan, kun taas ryhädynamiikkaa korostava opettaja luottaa opiskelijoiden yhteistyökykyyn, ja voi keskittyä itse prosessin ohjaukseen. (Vuorinen 1997, 31-35.) Aito läsnäolo vaatii rohkeutta ja on välttämätöntä kun halutaan luoda välittävä, myönteinen ja luottamuksellinen ilmapiiri. Opetuksessa tämä tarkoittaa opituista kaavoista luopumista ja jokaisen oppilaan ainutkertaisuuden arvostamista. (Pollari & Koppinen 2010, 15-16.)

Vuorovaikutusilmapiiriin aistimisen taito toimii apuna myös tuntisuunnittelussa. Opettajan ei ole syytä käyttää aikaa syvällisten keskustelujen käynnistämiseksi tai innovatiivisten ryhmätöiden kehittelyyn, mikäli vuorovaikutus ryhmässä ei toimi niiden onnistuneeksi toteuttamiseksi. Arkipäiväisissä kanssakäymisissä käyttämämme keskustelumuoto on tavanomainen keskustelu, jonka avulla selviämme sosiaalisista tilanteista. Tämä keskustelumuoto pohjautuu yksilöiden valmiisiin mielipiteisiin ja kokemuksiin, ja sitä varjostaa usein tarve todistaa muille omaa tietämystään. Tämänkaltaisessa ilmapiirissä ei kuitenkaan valitettavasti ole mahdollisuutta sellaiseen avoimuuteen joka edistäisi todellista oppimista. Tämä johtuu tavanomaisen keskustelun turvattomuudesta, jopa pelosta menettää kasvonsa. Aidon oppimisen toteutumiseksi ryhmän jäsenten tulee uskaltaa kysyä ja ihmetellä asioita omalla tasollaan ilman torjutuksi tulemisen tai häpeän kokemusta. Ilmiö on opettajan ja motivoivan opetuksen kannalta todella tärkeä. Uskaltamalla heittäytyä yhdessä oppimiseen ja myöntämällä myös oma keskeneräisyytensä, opettaja peilaa turvallisen ja dialogisen ilmapiiriin toimintamalleja oppilailleen. (Stenberg 2011, 65-67.) Toimiva sosiaalinen yhteisö koostuu toisiaan arvostavista yksilöistä, joiden persoonallisuuksien parhaat ominaisuudet mahdollistavat ryhmän kehittymisen niin, että jäsenten yhteinen todellisuus ja tietoisuus laajentuu erilaisten näkemysten kohdatessa (Raina & Haapaniemi 2005, 11).

7 Opettajan persoonallisuus ja ammatillinen rooli

”Tietoisesti opetamme sitä, mitä tiedämme, ja alitajuisesti sitä, keitä me olemme” (Stenberg 2011, 20). Opettaminen on aina persoonallisuutta työväliseen käytävään sosiaalista toimintaa. Hyvän opettajan tulisi vahvan ammattitaidon lisäksi omata aito kiinnostus opiskelijoihinsa ja heidän opintojensa edistymiseen. Työssä persoonallisuus ei korvaa koskaan ammattitaitoa mutta myöskään ammattitaidosta ei ole hyötyä jos ihmisen persoonallisuus ei sovellu opetustyöhön. Pedagogista rakkautta voidaan pitää laadukkaana opettajantyön edellytyksenä. Sillä tarkoitetaan kokonaisvaltaista, hyvän tahtoista ja positiivista asennetta oppilaita kohtaan, ja sellaista opettamisen tapaa, joka ei riipu oppilaan suhtautumisesta opetukseen tai opettajaan. Käytännössä pedagoginen rakkaus näkyy uskona opiskelijan kykyihin. Se voi tarkoittaa tukiopeutuksen antamista, vaikeusasteen hetkellistä madaltamista tai ymmärryksen lisäämistä konkretisoimalla ja havainnollistamalla asiat opiskelijan kypsyystasoa vastaaviksi. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta tunteellista myötäilyä vaan sinnikästä kärsivällisyyttä ja mielenkiintoa opiskelijan osaamiseen. Opettajan tärkeimpiä toimenkuvia onkin tukea ja ohjata opiskelijaa tilanteissa joissa oppimisprosessi etenee ylittäen oppilaan kyvyt. (Luukkainen & Valli 2005, 212-215.)

Opettajan ammatti-identiteettiin sisältyy aina kaksi puolta; opettajan oma persoona ja ammatillinen rooli. Persoonallisuuden merkitys näkyy toiminnassa esimerkiksi inspiraationlähteenä, spontaaniutena tai kykyinä eläytyä. Ammatillisesta roolista työhön tulee selkeyttä, tehokkuutta ja asiantuntemusta. Opettajan on jatkuvasti liikuttava näiden kahden osa-alueen välillä, käyttäen niitä ominaisuuksia mitä kunkin tilanteen katsoo tarvitsevan. Persoonallisuuden tulisi olla jatkuvasti läsnä niin, että opettaja kykenee silti itse tiedollisesti säätämään mitkä sen puolet milloinkin korostuvat. Persoonallisuudesta poiketen, ammatillista roolia on mahdollista muuttaa ja säädellä melko vapaasti tilanteen mukaan. Ammatillinen rooli toimii suojana yllättävissä tai haastavissa tilanteissa, joissa vain persoonallisuuden ohjaamat reaktiot voisivat olla liian primitiivisiä. Hyvä opettaja kykenee tasapainottelemaan taitavasti ammattiroolinsa, persoonallisuutensa, tunteidensa ja vuorovaikutustaitojensa välillä. (Salovaara & Honkonen 2013, 27.)

7.1 Pedagoginen rakkaus

”Opettamisessa on kysymys toisen ihmisen kohtaamisesta, ymmärtämisestä ja auttamisesta hänen omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin.” (Vuorikoski, Törmä & Viskari 2003, 155). Jotta on mahdollista auttaa ja ymmärtää toista ihmistä, on kehitettävä omaa itsetuntemustaan. J.E. Salomaan teoksessa ”*Koulukasvatusoppi*”, pedagogisen eli kasvatuksellisen rakkauden todetaan olevan kasvattajalta vaadittava ominaisuus. Se auttaa ymmärtämään opiskelijoiden vahvuuksia ja heikkouksia, iloja ja suruja, jokaisen

ainutkertaisuutta. Opettajan tulisi säilyttää inhimillisyytensä ja rehellisyytensä, sekä välittämisen ja kuuntelemisen taito. Tällainen kunnioittava kiintymys ei sulje pois auktoriteettina toimimista. Oppimisen edistämisen kannalta merkityksellisintä vaikuttaisi olevan opiskelijan tunne ja kokemus siitä että hänestä välitetään. Tämä ei päde vain alemmilla koulutusasteilla, vaan itseohjautuvana pidetyt aikuisopiskelijatkin kaipaavat välittämistä ja tunnetta siitä että heidän oppimisestaan ollaan kiinnostuneita. Itseohjautuva opiskelija tarvitsee opettajaa kannustamaan, ohjaamaan, auttamaan ja keskustelemaan eri näkökulmien avaamiseksi. Tällaisessa kasvatussuhteessa pedagoginen rakkaus näkyy luottamuksen ja arvostuksen osoituksena, mutta myös haastavissa tilanteissa riittävänä tukemisena. (Vuorikoski, Törmä & Viskari 2003, 162-169.)

Pedagogisen rakkauden täyttämää vastuuntuntoa ei voida velvoittaa ulkoapäin, sillä kyseessä on itse valittu asennoituminen, joka ilmenee opiskelijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa, opettajan omassa käyttäytymisessä, opiskelijoiden vahvistamisessa ja opetustapahtumien käytännöissä. Aidon kohtaamisen ja välittämisen vaatima tietämys tai osaaminen ei ole rationaalista, tieteellistä tietoa, sillä se paljastuu vain opettajan ja opiskelijan välisessä suhteessa. Tällainen opettajan pedagogiikkaa määrittävä tieto on useimmiten kokemusten mukanaantuomaa inhimillistä osaamista, joka toimii edellytyksenä huolehtivalle toiminnalle. (Vuorikoski, Törmä & Viskari 2003, 162-169.)

7.2 Auktoriteetti

Opetus on tavoitteellista toimintaa jonka ohjaamiseksi ulkopuolisen toimijan, eli opettajan läsnäolo tai tavoitettavuus on välttämätöntä. Ryhmän toiminta pohjautuu sääntöihin ja menettelytapoihin joilla niitä sovelletaan. Auktoriteetti eli opettaja auttaa suuntaamaan kehitystä ja mahdollistaa yhteisön demokraattisen toiminnan. Auktoriteettia käsitellessä puhutaan usein myös pedagogisesta epäsymmetriasta. Tämä ei kuitenkaan viittaa eriarvoisuuteen, eikä se ole este tasa-arvoisuudelle. Epäsymmetria tarkoittaa sitä että opettajalla on erilainen asema kuin opiskelijalla opetustapahtumassa. Opettajalla on vastuu ohjata opiskelijoita itsenäiseen toimijuuteen ja auttaa tuottamaan heiltä toistaiseksi puuttuvat valmiudet. (Blomberg, Komulainen, Lange, Lapinoja, Patrikainen, Rohiola, Sahi & Turunen 2009, 83-86)

Opettajan ja oppilaan suhde mielletään perinteisesti hyvin autoritaariseksi, mutta opettajan auktoriteetin tulisi nykykäsityksen mukaan olla luonnollista ja opettajan persoonallisuuteen pohjautuvaa. Tällä ei tarkoiteta asiantuntijuudesta luopumista vaan opettaja vaikuttaa persoonallisuudellaan vaikuttaa oppilaisiinsa, pingottavan käskytyssuhteen sijaan. Opettajan ja oppilaan välinen suhde toimii usein myös esimerkkinä oppilaiden keskinäisille suhteille, ja voi täten vaikuttaa positiivisesti oppimisilmapiiriin. Koska opettaminen on ihmissuhdetyötä,

opettajan ja oppilaan välisessä suhteessa tulisi olla kaikki samat ominaisuudet kuin missä tahansa muussakin ihmissuhteessa. Tästä esimerkkeinä ovat molemminpuolinen luottamus, tasavertaisuus sekä avoin vuorovaikutus. Etenkin luottamuksen syntyminen on turvallisen oppimisympäristön edellytyksenä. Opetustilanteessa on voitava luottaa että kaikki siihen liittyvä toiminta on oikeudenmukaista, johdonmukaista ja sellaista että mahdolliset ongelmatilanteet voidaan purkaa tarvittaessa luottamuksellisesti opettajan ja oppilaan välillä. (Pollari & Koppinen 2010, 25-26.)

8 Tutkimus

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää opettajan merkitystä opiskelumotivaation edistämisessä laadullisen tutkimuksen keinoin. Tutkimus toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluna Omnian aikuisopiston kauneudenhoitoalan opiskelijoille syksyllä 2015. Tutkimukseen osallistui kahdeksan vapaaehtoista henkilöä haastattelupäivänä paikalla olleista ryhmistä, ja niissä läsnä olevista opiskelijoista, jotka olivat valikoituneet sattumanvaraisesti sairastumisten tai muiden poissaolojen perusteella. Paikalla olevilta opiskelijoilta kysyttiin halukkuutta tutkimukseen osallistumiseen ja täten haastateltavat valikoituivat vapaaehtoisuuteen perustuen. Haastattelut nauhoitettiin ja kysymykset esitettiin valmiin haastattelulomakkeen pohjalta. Tutkimus ei kohdistunut kohdeoppilaitoksen opetukseen vaan opiskelijoiden yleisiin mielipiteisiin opettajan yhteydestä opiskelumotivaatioon.

Tutkimuksen yhteistyökumppanina toiminut Omnia on Espoon, Kauniaisen ja Kirkkonummen alueella toimiva koulutuskuntayhtymä jolla on viisi tulosyksikköä; Omnian ammattiopisto, Omnian aikuisopisto, InnoOmnia, Omnian oppisomustoitisto ja Omnian nuorten työpajat. Omnia painottaa toiminnassaan neljää perusarvoa, joita ovat ammattitaidon arvostaminen, asiakaslähtöisyys, vastuullisuus ja yhteisöllisyys. Päätoimisesti Omniassa työskentelee noin 700 henkilöä joista 63% opetustehtävissä. Omnian hius ja kauneus toimii yhteisissä tiloissa Espoossa Lehtimäen toimipisteessä. (Omnia 2015.)

8.1 Tutkimustulokset

Tutkimuksen mukaan opiskelijoita eniten motivoivia tekijöitä ovat kiinnostus opiskeltavaa alaa kohtaan, osaamisen kehittäminen tulevaisuutta varten, sekä mukavat opiskelukaverit ja opettajat. Motivaatiollisesti todella tärkeänä he pitivät toimivien sosiaalisten suhteiden seurauksena syntyneitä mukavaa työympäristöä ja opiskeluilmapiiriä. Opettajan merkitys opiskelumotivaatioon onkin tutkimustulosten mukaan selkeä, sillä kuten Pollari & Koppinen (2010) totesivat, opettaja omalla käytöksellään antaa mallin myös opiskelijoiden välisille suhteille ja täten luokan ilmapiirille. Lähes jokainen vastaaja osasi nimetä tilanteen jossa he ovat kokeneet opettajan vaikuttavan positiivisesti heidän opiskelumotivaatioonsa. Vastausten

tilanteille oli yhteistä opettajasta huokunut positiivinen asenne joka ilmeni kannustuksena, sekä aitona kiinnostuksena opiskelijoita ja heidän kehittymistään kohtaan. Myös ammattitaito, haastavissa tilanteissa tukeminen, kyky asettua opiskelijoiden asemaan ja kyky antaa rehellistä mutta rakentavaa palautetta olivat jääneet opiskelijoiden mieleen motivaatiollisesti erityisen tärkeinä kokemuksina.

8.1.1 Motivaatiota edistävät ominaisuudet

Motivoivan opettajan ominaisuuksia kysyttäessä kaikkien tutkimukseen osallistuneiden opiskelijoiden vastauksissa oli eroteltavissa kaksi eri osa-aluetta; sosiaaliset ja ammatilliset ominaisuudet. Osa vastauksista viittasi selvästi opettajan ammattitaitoon, kun taas osa oli selkeästi opettajan sosiaalisiin taitoihin pohjautuvaa. Jokainen vastaaja nimesi yhden tai useamman ominaisuuden seuraavista kategorioista.

Sosiaaliset ominaisuudet	Ammatilliset ominaisuudet
Kannustava, osaa ilmaista vaikeatkin asiat rakentavasti	Ammattitaitoinen, motivoitunut opettamisesta
Ystävällinen, mukava, rento, positiivinen, ymmärtäväinen	Autoritaarinen, pitää yllä järjestystä
Uskaltaa näyttää itsestään myös inhimillisen ja haavoittuvan puolen, ei nosta itseään jalustalle, ei ajattele itseään pelkkänä opettajana	Ajan tasalla oleva, selkeä, tarkka, rehellinen; kertoo suoraan kehittämiskohteet
Näkyvä aito kiinnostus opiskelijoita kohtaan, ymmärtää opiskelijoiden siviilielämää	

Taulukko 1: Motivoivan opettajan ominaisuudet

Vastauksissa haastateltavat painottivat suuresti kannustavaa ja avuliasta asennetta sekä ammattitaitoa. Tutkimus todentaa Vuorikosken, Törmän & Viskarin (2003) teorian siitä, että itseohjautuvat aikuisopiskelijatkin kaipaavat tukea, välittämistä ja kannustusta. Muita useasti ilmenneitä ominaisuuksia olivat ihmisläheisyys, aito kiinnostus opiskelijoita ja opettamista kohtaan, tarvittaessa ilmenevä kurinpitokyky ja rehellisyys. Tulokset tukevat lisäksi Pollarin & Koppisen (2010) näkemystä jossa opettajan omalla motivaatiolla on merkitystä myös opiskelijoiden opiskelumotivaation edistämisessä. Opetustehtävissä toimivan olisi ensiarvoisen tärkeää pohtia syvällisesti omaa suhtautumistaan ennen kuin odottaa motivoituneisuutta opiskelijoilta.

Opettajan oman asennoitumisen tärkeyteen viittaavat myös Kansanen & Uusikylä (2002), joiden mukaan tunnepuolen huomiointi opettajantyössä voi vaikuttaa kohottavasti

opiskelumotivaatioon. Tutkimustulokset tukevat tätä teoriaa, sillä vastauksissa ilmenneet ominaisuudet kuten; ”mukava”, ”ystävällinen”, ”positiivinen” ja ”ymmärtäväinen”, ovat kaikki piirteitä jotka viestittävät kanssaihmisille myönteistä suhtautumistamme heihin. Emootioihin vetoavaa sosiaalista käyttäytymistä ei siis tule vähätellä ammattitaidon rinnalla, kuten Goleman (1999) tutkimuksessaan selvitti. Pollari & Koppinen (2010) sanoivat, että opettajan rohkeus jakaa omat epäonnistumisen kokemuksensa vie oppimisilmapiiriä pois pätemisen kulttuurista ja antaa opiskelijoille uskoa uudelleenryttämiseen. Tämä ilmeni motivoivien ominaisuuksien vastauksissa opettajan kykyä näyttää oma haavoittuvuutensa. Lisäksi motivaatiollisesti tärkeäksi koettiin tapa olla nostamatta itseään opiskelijoiden yläpuolelle, sekä ymmäryksenä opiskelijoiden siviilielämää kohtaan.

Tasavertaisuuden lisäksi myös autoritaarisuus koettiin motivoivaksi ominaisuudeksi. Tämän voisi ajatella luovan opettajuuteen ristiriidan, mutta kuten Blomberg, Komulainen, Lange, Lapinoja, Patrikainen, Rohiola, Sahi & Turunen (2009) totesivat, auktoriteettiaseman käyttö opetuksessa ei ole este tasavertaisuudelle. Auktoriteettia painottaneet opiskelijat toivoivat opettajalta aseman vaatimaa johtajuutta, eli kykyä pitää yllä järjestystä, organisoida ja toimia johdonmukaisesti. Kyse ei siis ole vanhoillisesta opettajan auktoriteetistä, vaan pikemminkin jopa melko yksinkertaisista esimiestaidoista, joista kiinnipitäminen on tärkeää vastapainoa rennolle ja tasavertaiselle ilmapiirille.

8.1.2 Motivaatiota laskevat ominaisuudet

Tutkimuksessa selvitettiin myös millaiset piirteet opettajassa vaikuttavat laskevasti opiskelumotivaatioon. Samankaltaiset vastaukset jakautuivat melko selkeästi kuuteen eri ryhmään joista puolet pohjautuivat opettajan sosiaalisiin, ja puolet ammatillisiin ominaisuuksiin.

Sosiaaliset ominaisuudet	Ammatilliset ominaisuudet
Lannistava, halveksuva, epäoikeudenmukainen, menee henkilökohtaisuuksiin, vihainen opiskelijoita kohtaan, ottaa opiskelijan silmätikuksi, turhautunut, sellainen jolta ei uskalla kysyä	Ei osaa antaa palautetta rakentavasti, ei kerro kehittymiskohteita
Ei välitä, etäinen, välinpitämätön	Tietämätön, ei ajantasalla oleva, ei osaa vastata kysymyksiin, kokematon
Liian tiukka, liian vaativa ja joustamaton, vaatii opiskelijoilta liikaa	Ei seiso sanojensa takana, ei vie asioita päätökseen, epäjohdonmukainen

Taulukko 2: Motivaatiota laskevan opettajan ominaisuudet

Tarkastellessa niitä tekijöitä jotka vastaajien mielestä laskevat opiskelumotivaatiota, on havaittavassa sama ilmiö kuin motivaatiota edistävien ominaisuuksien kohdalla; sosiaalisten ominaisuuksien painotus. Vaikka edellä kuvatussa taulukossa piirteet kuten ”ei seiso sanojensa takana”, ”ei vie asioita päätökseen” tai ”ei osaa antaa palautetta rakentavasti” on luokiteltu ammatillisiksi ominaisuuksiksi, niiden voidaan katsoa myös olevan opettajan omasta persoonallisuudesta, tunnetaidoista ja arvopohjasta kumpuavia. Opiskelijat mainitsivat tutkimuksessa hätkähdyttävän voimakkaita, negatiivisia tunteita herättäviä vastauksia. ”Halveksuva”, ”vihainen opiskelijoita kohtaan”, ”menee henkilökohtaisuuksiin” tai ”sellainen jolta ei uskalla kysyä” ovat kuvauksia tilanteista, joiden ei tulisi missään tilanteessa kuulua oppimistapahtumaan. Stenberg (2011) korosti kuinka tärkeää todellisen oppimisen kannalta on, että jokainen uskaltaa ihmetellä ja kysyä asioita ilman pelkoa häpeästä tai torjutuksi tulemisesta.

8.1.3 Vuorovaikutus ja motivoivat opetusmenetelmät

Kaikki vastaajat pitivät motivaatiollisesti todella tärkeänä opettajan ja opiskelijan välistä hyvää vuorovaikutusta. Puolet vastaajista koki, että opettajan ja opiskelijan välinen hyvä vuorovaikutus on edellytyksenä opiskelumotivaation syntymiselle ja ylläpitämiselle. Tämä tukee Yli-Luoman (2003) teoriaa siitä, että ilman affektiivisen oppimisolottuvuuden aktivoitumista, ei tiedolliselle tasolle pääsy ole mahdollista. Jos opiskelijan ja opettajan välillä on toimiva ihmissuhde, opiskelija haluaa olla luottamuksen arvoinen. Toinen puoli vastaajista koki että etenkin aikuiskoulutuksen piirissä opiskelijan omalla asennoitumisella ja sisäisellä motivaatiolla on mahdollista ylittää vuorovaikutuksessa kohdatut haasteet. Vuorovaikutusongelmissa sisäisen motivaation opittavaa asiaa kohtaan tulee kuitenkin olla äärimmäisen korkea jotta oppimista todella tapahtuu. Vastauksissa kävi ilmi että kaikissa tapauksissa opiskelijat kokevat huonon vuorovaikutuksen laskevan merkittävästi olemassaolevaa motivaatiota, tai olevan todella jopa este oppimiselle. Tämän totesivat myös Luukkainen & Valli (2005) puhuessaan motivaation yhteydestä emootioihin.

Vastaajat olivat melko yhdenmukaisia motivoivista opetusmenetelmistä puhuttaessa. Opetuksen toivottiin olevan selkeää, johdonmukaista ja vaihtelevaa. Käytännön ja teorian tasapainoinen ja järkevä rytmitys sekä kinesteettiset, auditiiviset ja visuaaliset oppijat monipuolisesti huomioiva jäsentely koettiin tärkeäksi. Sosiaaliset tekijät ilmenivät toiveina kannustavasta, rennosta ja keskusteleavasta ilmapiiristä, jossa yhdessä pohtiminen vapaamuotoisesti olisi helppoa. Vastauksissa korostui myös Pollarin ja Koppisen (2010) teoriaa tukeva opettajan tuntemus opiskelijoita kohtaan, jolloin opetus voidaan räätälöidä kutakin ryhmää tai yksilöä vastaavaksi.

9 Päätelmät

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että opettajan merkitys opiskelumotivaation edistämisessä on merkittävä. Vaikka tutkimukseen osallistujat olivat aikuisopiskelijoita, jokainen heistä koki opettajan ja opiskelijan välisen hyvän vuorovaikutuksen vähintäänkin tärkeänä osana, ellei jopa edellytyksenä opiskelumotivaation syntymiselle. Tätä tukevat myös vastaajien konkreettiset kokemukset tilanteista, joissa opettaja on vaikuttanut omalla toiminnallaan positiivisesti heidän opiskelumotivaatioonsa. Lisäksi kysyttäessä vastaajaa itseään motivoivia tekijöitä, hyvin moni painotti miellyttävää sosiaalista ympäristöä, jonka muodostavat sekä opiskelijakaverit että opettaja.

Motivoivan opettajan ominaisuuksia tarkastellessa tutkimustulokset vastaavat hyvin yleistä käsitystä ammattitaitoisesta kasvattajasta. On selvää, että mikäli opettaja ei kykene suoriutumaan roolinsa vaatimista esimiestaidoista, on hänen lähes mahdotonta vaikuttaa opiskelijoihinsa motivoivasti, saati saavuttaa heidän luottamuksensa ja kunnioituksensa. Näitä ominaisuuksia ovat esimerkiksi ammattitaito, kyky ylläpitää järjestystä, asioista perillä oleminen ja selkeys opetuksessa. Nämä taidot ovat osa ammatillista roolia, ja edellytys pedagogisesti laadukkaalle opetustyölle. Kyky antaa palautetta voidaan myös katsoa opettajan ammatillisen osaamisen perustaidoksi. Se on motivaatiollisesti tärkeä tapahtuma sillä siihen linkittyvät vahvasti aina myös palautteen vastaanottajan emootiot. Tutkimuksen mukaan palautteenannon taito voidaan luokitella ehdottomasti myös sosiaalisiksi taidoiksi, sillä opiskelijat korostivat nimenomaan rakentavan palautteenannon hallinnan merkitystä. Lisäksi tämän taidon puuttuminen koettiin motivaatiota laskevaksi ominaisuudeksi.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta että motivoidakseen opiskelijoita opettajan sosiaaliset taidot ja tunnetaidot ovat vähintäänkin yhtä tärkeitä, elleivät jopa tärkeämpiä kuin ammatilliset tietotaidot. Vanhoillisesta auktoriteettisuhteesta tasavertaiseen ihmissuhteeseen siirtyminen on olennaista, sillä on selvää että lähtökohtaisesti ystävällinen ja ymmärtäväinen suhtautuminen toiseen ihmiseen motivoi enemmän kuin välinpitämätön tai lannistava. Opiskelijat kokevat motivoiviksi sosiaalisiksi ominaisuuksiksi monet sellaiset piirteet, jotka koetaan miellyttäväiksi myös elämän muilla sosiaalisilla osa-alueilla. Oma asenteemme muita ihmisiä kohtaan heijastuu meistä, halusimmepa sitä tai emme. Tämän vuoksi aito kiinnostus opiskelijoita ja omaa työtään kohtaan on motivoivan opettajan tärkein sisäinrakennettu ominaisuus, jota voi olla vaikea opetella. Opettajan työ lähtee sydäimestä ja siksi persoonallisuuden myönteisten puolten korostaminen ja käyttöönotto on paras apukeino niin jokapäiväisissä kohtaamisissa kuin ongelmatilanteissakin.

10 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää opetustehtävissä toimivien ammattitaitoa selvittämällä opiskelijoiden näkemyksiä motivoivasta opettajuudesta. Aikuisopiskelijat ovat pedagogisesti kiinnostava tutkimuskohderyhmä itseohjautuvuutta painottavan oppimiskulttuurinsa vuoksi. Opettajuuden näkökulmasta onkin erittäin tärkeää että itseohjautuvat aikuisopiskelijatkin kokevat opettajan roolin merkitykselliseksi opiskelumotivaatiolle. Tämä tarkoittaa että opiskelijan autonomiaa korostavassa oppimiskäsityksessä, ja tulevaisuuden entistä kehittyneemmässä teknologiayhteiskunnassakin opettajan työllä on olennainen asema. Tuloksellisen opetustapahtuman ja oppimisprosessin tulisi aina olla turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä toteutettu, sekä positiivisia tunteita edistävä. Aiheen tutkiminen herättää pohtimaan tunnetaitojen riittävää painotusta opettajankoulutuksessa, sillä uudistuvan oppimiskäsityksen mukaisen tasavertaisen kohtaamisen, dialogisen vuorovaikutusilmapiirin ja tunnetaitojen korostamisen toteutuminen käytännön opetustyössä on selvästi vielä kesken.

Tämän tutkimuksen tulosten luotettavuutta ei voida laajemmassa mittakaavassa todentaa, mutta koska haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti, niiden voidaan katsoa yleistettävän kohdeoppilaitoksen sisällä. Vaikka yleisesti luotettavien tutkimustulosten hankinta vaatiikin siis runsaasti lisätutkimusta, tämän opinnäytetyön tutkimustulosten voidaan todeta hyödyttävän tutkimuksen yhteistyökumppania opetuksen laadun kehittämisessä. Tutkimus toteutettiin vain aikuisopiskelijoille, joten se kattaa hyvin pienen osan suomalaisesta koulutusjärjestelmästä. Jatkossa asiaa olisi mahdollista tutkia myös muilla koulutusasteilla ja laajemmalla ikäjakaumalla, sillä on selvää että opettajan rooli vaihtelee opiskelija-aineksen mukaan. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia kuinka hyvin opiskelijat kokevat pedagogisen rakkauden ja välittämisen kulttuurin toteutuvan tässä hektisessä ajankuvassa, ja itseohjautuvuutta tukevien opetusmenetelmien, kuten etä- ja verkko-opetuksen kehittyessä.

Lähteet

- Blomberg, S. Komulainen, J. Lange, K. Lapinoja, K-P. Patrikainen, R. Rohiola, U. Sahi, S & Turunen, T. 2009. Opettajuuteen ohjaaminen. Helsinki: PS-kustannus.
- Engeström, Y. 1990. Perustietoa opetuksesta. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Goleman, D. 1997. Tunneäly. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Goleman, D. 1999. Tunneäly työelämässä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hakkarainen, K. Lonka, K. Lipponen, L. 2005. Tutkiva oppiminen. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Järvilehto, L. 2014. Hauskan oppimisen vallankumous. PS-kustannus.
- Kalakoski, V. Laarni, J. Paavilainen, P. Anttila, R. Halonen, S. Kreivi, M. 2007. Persoona 4-Motivaatio, tunteet ja taitava toiminta. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kansanen, P. Uusikylä, K. 2002. Luovuutta, motivaatiota, tunteita-Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kauppila, R. 2003. Opi ja opeta tehokkaasti. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kohlrieser, G. 2014. Johda dialogia. Viro: Print Best.
- Kokkonen, M. 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Juva: Bookwell Oy.
- Laursen, P. 2006. Aito opettaja. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Luukkainen, O. Valli, R. 2005. Kaksitoista teesiä opettajalle. Keuruu: PS-kustannus.
- Oksanen, J. 2014. Motivointi työvälteenä. Juva: Bookwell Oy.
- Omnia. Tietoa Omniasta. 2015. Viitattu 21.5.2015. <https://www.omnia.fi/tietoa-omniasta>
- Peltola, R. Himberg, L. Laakso, J. Niemi, P. Näätänen, R. 2004. Toimiva ihminen. Porvoo: WSOY.
- Pollari, J. Koppinen, M-L. 2010. Ketä kannattaa opettaa?. Juva: PS-Kustannus.
- Pruuki, L. 2008. Ilo opettaa. Helsinki: Edita Publishing.
- Raina, L. Haapaniemi, R. 2005. Yksilöt yhdessä. Tallinna: AS Pakett kirjapaino.
- Räisänen, A. Oppimisen arvioinnin kontekstit ja käytännöt. Opetushallitus. Viitattu 16.11.2015 http://www.oph.fi/download/149650_Oppimisen_arvioinnin_kontekstit_ja_kaytannot_2.pdf
- Räsänen, P. Arikoski, J. Mäntynen, P. Perttula, J. 1999. Opettajuuden psykologia. Jyväskylä: Julkihallinnon koulutuskeskus Oy.
- Salovaara, R. Honkonen, T. 2013. Voi hyvin, opettaja! Juva: Bookwell Oy.
- Skinnari, S. 2004. Pedagoginen rakkaus. Juva: PS-Kustannus.
- Sansone, C. Harackiewicz, J. 2000. Intrinsic and Extrinsic Motivation: The Search for Optimal Motivation and Performance. Academic Press.

Sullo, B. 2007. Activating the Desire to Learn. Association for Supervision & Curriculum Development.

Stenberg, K. 2011. Riittävän hyvä opettaja. Juva: PS-kustannus.

Uusikylä, K. 2006. Hyvä, paha opettaja. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Vuorikoski, M. Törmä, S. Viskari, S. 2003. Opettajan vaiettu valta. Tampere: Kirjakas Ky.

Vuorinen, I. 1997. Tuhat tapaa opettaa. Naantali: Vammalan Kirjapaino Oy.

Yli-Luoma, P.V.J. 2003. Hyvä opettaja. Sipoo: IMDL Oy Ltd.

Taulukot

Taulukko 1: Motivoivan opettajan ominaisuudet.....	25
Taulukko 2: Motivaatiota laskevan opettajan ominaisuudet.....	26

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslomake

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia opettajan merkitystä opiskelumotivaation edistämässä. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja se voidaan keskeyttää haastateltavan pyynnöstä milloin tahansa. Haastattelut nauhoitetaan. Kiitos ajastasi!

1. Mitkä tekijät motivoivat sinua opiskelussasi?
2. Onko sinulla kokemusta tilanteista joissa opettaja on vaikuttanut positiivisesti opiskelumotivaatioosi? Jos kyllä, millaisia?
3. Millainen on mielestäsi motivoiva opettaja?
4. Mainitse kolme tärkeintä motivoivan opettajan ominaisuutta?
5. Millainen opettaja laskee opiskelumotivaatiota?
6. Onko opettajan ja opiskelijan välinen hyvä vuorovaikutus edellytyksenä opiskelumotivaation syntymiselle?
7. Millainen opetus on motivoivaa?